

(Ανακοίνωση στο 1^ο Συνέδριο Παγκαλαβρυτινής Ιστορίας και Μνήμης, Καλάβρυτα, 12-13 Μαρτίου 2010)

Η περιοχή Καλαβρύτων στην Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή

Εκ μέρους της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα σας συγχαίρουμε αξιότιμε Πρόεδρε της Παγκαλαβρυτινής Ενώσεως καθώς και τα μέλη του Διοικητικού συμβουλίου της για την σημαντική διοργάνωση του 1^{ου} Συνεδρίου Παγκαλαβρυτινής Ιστορίας. Ευχές για την έκδοση σύντομα των Πρακτικών του Συνεδρίου και την αδιάλειπτη συνέχιση ανά τακτά χρονικά διαστήματα, κάθε 3-4 χρόνια. Θα αναδειχθεί κατ' αυτόν τον τρόπο η Τοπική Ιστορία της περιοχής σας, που συνέβαλε καθοριστικά στην έκρηξη της Επανάστασης του 1821. Παράλληλα θα τιμάτε και θα αναδεικνύετε τον τόπο σας ακολουθώντας το παράδειγμα του επαναστάτη και εθνεγέρτη Ρήγα Βελεστινλή, ο οποίος τίμησε τη γενέτειρά του, το Βελεστίνο, θέτοντας το τοπογραφικό διάγραμμά της δίπλα στον τίτλο της *Χάρτας* και πάνω από το τοπογραφικό διάγραμμα των Αθηνών. Μας δείχνει κατ' αυτόν τον τρόπο πως θα πρέπει να αναδεικνύουμε το ιστορικά στοιχεία της γενέτειράς μας.

Η διοργάνωση κατά τις τελευταίες δεκαετίες των τοπικών συνεδρίων σε όλους σχεδόν τους νομούς και επαρχίες της Ελλάδος αποτελεί ένα παρήγορο γεγονός. Και τούτο διότι συμβάλλουν στη γνώση της τοπικής ιστορίας της κάθε πόλεως, κωμοπόλεως και χωριού, και επί πλέον αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα ανάσχεσης στην επιθετική τακτική της πολιτιστικής αλλοτρίωσης, η οποία προωθείται από διάφορα κέντρα. Με τα τοπικά Συνέδρια και με τους τόμους των Πρακτικών τους, που περιέχουν τις επιστημονικές ανακοινώσεις, σμιλεύεται η αυτοσυνειδησία των ανθρώπων του τόπου, του λαού μας και αυξάνεται η αντίσταση στην προωθούμενη πολιτιστική ισοπέδωση.

Για τον επαναστάτη, διαφωτιστή και οραματιστή μιας δημοκρατικής πολιτείας στον Βαλκανικό χώρο Ρήγα Βελεστινλή (1757-1798) είχαμε κατά τα τελευταία χρόνια δύο επετείους: το 1998 ήταν η επέτειος των διακοσίων χρόνων από τον μαρτυρικό του θάνατο και το 2007 η επέτειος των διακοσίων πενήντα χρόνων από τη γέννησή του. Ένα άλλο σημαντικό γεγονός ήταν η έκδοση των *Απάντων* του Ρήγα, για πρώτη φορά μετά από 210 χρόνια, ολοκληρωμένα και με ευρητήρια καθώς και με εισαγωγικά κείμενα στα οποία καταχωρίζονται τα σημαντικά καινούργια στοιχεία της έρευνας. Παράλληλα τα *Απαντα* του Ρήγα εκδόθηκαν και σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM), ώστε να χρησιμοποιούνται με τη σύγχρονη τεχνολογία¹.

Έργα του Ρήγα της πρώτης εκδοτικής του περιόδου, του 1790, είναι δύο: το *Σχολείον των ντελικάτων εραστών*, το οποίο αποτελεί το πρώτο βιβλίο στα ελληνικά στο νέο είδος του διηγήματος. Σ' αυτό το βιβλίο ο Ρήγας καταφέρεται εναντίον των τίτλων ευγενείας, που συνηθίζονταν τότε. Το δεύτερο βιβλίο της περιόδου αυτής είναι το *Φυσικής απάνθισμα*. Σ' αυτό το βιβλίο ο Ρήγας μεταφράζει, όπως έχουμε

¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Απαντα τα έργα σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM)*, (Επιμέλεια-Εισαγωγή-Ευρητήρια Δημ. Καραμπερόπουλος), Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγας, Αθήνα 2007.

αποδειξεί, λήμματα από την Γαλλική *Εγκυκλοπαιδεία* των Diderot και D'Alembert² και αναγράφει την περιφημη ρήση «*Οποιοι ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά*».

Τα έργα της δεύτερης εκδοτικής περιόδου του 1797, της επαναστατικής του περιόδου είναι τα ακόλουθα: *Τα Ολύμπια* του Μεταστάσιο, για το οποίο αποδείξαμε ότι είναι μετάφραση του Ρήγα³. Μάλιστα στο εισαγωγικό κείμενό του ο Ρήγας μας δίνει μια σημαντική πληροφορία για την διαχρονικότητα των Ολυμπιακών αγωνισμάτων, σημειώνοντας ότι αυτά διατηρούνταν στην Θεσσαλία και σε όλη την Ελλάδα. Άλλο έργο του ήταν ο *Νέος Ανάχαρσις*, το οποίο είναι ένας ύμνος στο κλέος της αρχαίας Ελλάδος και στο οποίο τονίζει την αρχαία κληρονομιά και την ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού. Επίσης, εκδίδει την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Σε μια εποχή κατά την οποία όλοι υμνούσαν τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη, ως ελευθερωτή των λαών, ο Ρήγας δεν πλέκει ύμνους σ' αυτόν, όπως έκαναν άλλοι Έλληνες, δεν έγραψε ούτε μια λέξη, ούτε ένα στίχο υπέρ. Αντίθετα την ίδια εποχή ο Ρήγας τυπώνει την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, προσφέροντάς τον στους σκλαβωμένους ως πρότυπο αγωνιστικότητας και αποφασιστικότητας, πως μόνοι τους θα ελευθερωθούν.

Το πόσο μεθοδικός ήταν ο Ρήγας το δείχνει η ενέργειά του να προνοήσει για το πώς θα κυβερνηθεί ο τόπος μετά την επανάστασή του. Μεταφράζει το γαλλικό σύνταγμα του 1793 στο οποίο προσθέτει και πολλά δικά του στοιχεία. Κλεισμένος δύο μερόνυχτα στο τυπογραφείο των Σιατιστινών αδελφών Πούλιου τύπωσε παράνομα τα επαναστατικά του κείμενα, *Επαναστατική Προκήρυξη, Δίκαια του Ανθρώπου, Σύνταγμα, Θούριος* και *Ύμνος Πατριωτικός*. Ενώ το γαλλικό σύνταγμα ήταν για του Γάλλους πολίτες, ο Ρήγας το προσαρμόζει για να είναι σύνταγμα για όλους τους κατοίκους του κράτους του, χωρίς διάκριση γλώσσας, θρησκείας και φυλής. Επίσης περιέχει τον *Θούριο*, ο οποίος ήταν ο εμψυχωτής των σκλαβωμένων ραγιάδων.

Ο Ρήγας είχε την πρόνοια να μεταφράσει ένα στρατιωτικό εγχειρίδιο πολεμικής τέχνης, το *Στρατιωτικόν Εγκόλπιον*, έργο διάσημου στρατάρχη της εποχής, με σκοπό να εκπαιδεύονται και οι σκλαβωμένοι όπως και τα αντίπαλα στρατεύματα του σουλτάνου. Αποδεικνύεται πως ο Ρήγας είχε και επιτελικά σχεδιάσει ένα συγκεκριμένο επαναστατικό σχέδιο των σκλαβωμένων του Βαλκανικού χώρου. Επίσης εκδίδει τους χάρτες του, *Χάρτα της Ελλάδος, Νέα Χάρτα της Βλαχίας* και *Γενική Χάρτα της Μολδαβίας*, οι οποίοι, όπως έχουμε υποστηρίξει, είναι πολιτικοί χάρτες του σχεδιαζόμενου κράτους του, το οποίο ετοίμαζε να δημιουργήσει μετά την επιτυχία της επανάστασης των σκλαβωμένων λαών του Βαλκανικού χώρου⁴.

Η Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα

Σημαντικό και εντυπωσιακό έργο του Ρήγα είναι η *Χάρτα της Ελλάδος*, η οποία αποτελείται από δώδεκα φύλλα και είναι χάρτης του Βαλκανικού χώρου και όχι όπως αναγράφεται στον τίτλο της πως τάχα χάρτης της Ελλάδος. Κατά την αυθεντική για πρώτη φορά επανέκδοσή της με την υποστήριξη της Ακαδημίας Αθηνών κατά το

² Δημ. Καραμπερόπουλος, «Η Γαλλική "Encyclopédie" ένα πρότυπο του έργου του Ρήγα "Φυσικής απάνθισμα"», *Ο Ερανιστής*, τόμ. 21 (1997), σελ. 95-128.

³ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ο Ρήγας μεταφραστής των Ολυμπίων του Μεταστάσιο*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2001.

⁴ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η "Χάρτα της Ελλάδος" του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998. Του ίδιου, *Οι Χάρτες Βλαχίας και Μολδαβίας του Ρήγα Βελεστινλή, Βιέννη 1797. Νέα στοιχεία-ευρετήριο-αυθεντική επανέκδοση*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2005.

1998, στο εισαγωγικό κείμενο παρουσιάσαμε τις έρευνες μας σχετικά με τα πρότυπα, τα οποία χρησιμοποίησε ο Ρήγας για την *Χάρτα της Ελλάδος*. Αποδείχθηκε ότι χρησιμοποίησε τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Guillelmo Delisle (1675-1726), *Graeciae Antiquae Tabulae Nova*, Παρίσι 1707, ο οποίος περιλαμβάνει τη Μικρά Ασία και την Ελλάδα. Και για το βόρειο μέρος τον χάρτη του Rizzi Zannoni.

Και όπως έχουμε υποστηρίξει⁵ σκοπίμως ο Ρήγας χρησιμοποίησε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος, διότι ήθελε να έχει την πολιτική διαίρεση του χώρου σε επαρχίες και τοπαρχίες, όπως εξάλλου γράφει και στο Σύνταγμα του, άρθρα 2 και 3. Ενδεικτικά αναφέρουμε το άρθρο 2 του Συντάγματος του Ρήγα, «*Διαμοιράζεται, δια την ευκολία της διοικήσεως και δια να γίνεται η δικαιοσύνη ομοιοτρόπως, εις επαρχίας, τοπαρχίας και προεστάτα. Ήγουν, επαρχία λέγεται η Θεσσαλία, τοπαρχία η Μαγνησία (ήγουν του Βόλου τα χωρία) και προεστάτον η πολιταρχία της Μακρονιτίας επάνω εις δώδεκα χωρία*».

Επί πλέον, θέλησε να δώσει τα αντίστοιχα ελληνικά τοπωνύμια στα έως τότε επικρατούντα οθωμανικά. Για τον λόγο αυτό τονίζουμε ότι η *Χάρτα της Ελλάδος* είναι πολιτικός χάρτης του κράτους, το οποίο ο Ρήγας ήθελε να δημιουργήσει μετά την επανάστασή του. Ήθελε να έχει έναν πολιτικό χάρτη με τις επαρχίες και τοπαρχίες για να κάνει εκλογές, να υπάρχει η δυνατότητα να υπολογισθεί ο αριθμός των αντιπροσώπων για τη Βουλή του δημοκρατικού του κράτους. Τα άλλα ιστορικά στοιχεία, τις επιπεδογραφίες, τα νομίσματα, που ο Ρήγας είχε βάλει στη *Χάρτα* του κατά την έκδοσή της, με αυτά αφενός ήθελε να ενισχύσει την ιστορική συνείδηση των Ελλήνων, αφετέρου ήθελε να παραπλανήσει την Αυστριακή λογοκρισία για να παίρνει την άδεια και να τυπώνει για έξι μήνες τη *Χάρτα* του, σαν ένα δήθεν συμπληρωματικό έργο στο βιβλίο *Νέος Ανάχαρσις*. Δίπλα στα αρχαία ονόματα του χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, ο Ρήγας πρόσθεσε και τα σύγχρονα της εποχής του, καθώς επίσης ανέγραψε και άλλα τοπωνύμια της εποχής του, τα οποία θα έλαβε από άλλους χάρτες, από τη *Γεωγραφία* του Μελετίου⁶ και τη *Νεωτερική Γεωγραφία* των Δανιήλ Φιλιππίδη και Γρηγορίου Κωνσταντά⁷.

Η Πελοπόννησος στο επαναστατικό σχέδιο του Ρήγα θεωρείται ως μία Επαρχία, η οποία διαιρείται σε επί μέρους τμήματα, τις Τοπαρχίες: Κορινθία, Συκωνία, Αχαΐα, Ηλεία, Μεσσηνία, Λακωνία, Αρκαδία και Αργολίς. Με την ευκαιρία ας αναφερθεί η σχετική παρατήρηση, την οποία αναγράφουν οι Δημητριάδες στην *Νεωτερική Γεωγραφία* τους το 1791 στο κεφάλαιο «Περί Αχαΐας», όπου σημειώνουν ότι οι Ρωμαίοι ονόμασαν όλη την παλαιά «*επειδή οι καλόττοχοι Αχαιοί πρώτοι είχαν την τρέλα να τους κράζουν εις την Ελλάδα, μα ύστερα εκατάλαβαν τι συμμαχούς και υπερασπιστάς ευρήκαν*». Και με έμφαση τονίζουν «*Αλλοίμονο εις εκείνον οπού δεν ημπορεί να διαφενδέυση μόνος του την ελευθερία του*»⁸.

Στην Τοπαρχία της Αχαΐας είναι και η περιοχή Καλαβρύτων. Ο Ρήγας έχει ορισμένα τοπωνύμια, τα οποία περιέχονται και στον πρότυπο χάρτη του Delisle, τον οποίο χρησιμοποίησε για το σχεδιασμό της *Χάρτας* του. Επί πλέον, προσθέτουμε ότι ο Ρήγας στον *Νέο Ανάχαρσι* σε υποσημειώσεις ανέγραψε δίπλα στα αρχαία ονόματα

⁵ Δημ. Καραπερόπουλος, «Γιατί ο Ρήγας διάλεξε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος ως πρότυπο της "Χάρτας της Ελλάδος";», *Υπέρεια*, τόμ. 4, Πρακτικά Δ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας», Αθήνα 2006, σελ. 591-604.

⁶ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, Βενετία 1728. Πρβλ. Κων. Θ. Κυριακόπουλος, *Μελέτιος (Μήτρος) Αθηνών, ο Γεωγράφος (1661-1714)*, Διδακτορική διατριβή, Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου αρ. 73, Αθήνα 1990.

⁷ Δανιήλ και Γρηγόριου των Δημητριάδων, *Γεωγραφία νεωτερική*, Βιέννη 1791. Επανέκδοση με την επιμέλεια της Αικατερίνης Κουμαριανού, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2006.

⁸ Ο.....

της Αχαΐας και τα αντίστοιχα ονόματα της εποχής του, τακτική που εφήρμοσε και στα άλλα μέρη της *Χάρτας* του.

Τα τοπωνύμια της περιοχής Καλαβρύτων, τα οποία αναγράφονται στη *Χάρτα* του Ρήγα Βελεστινλή είναι τα ακόλουθα:

Πελλήνη. Βλοκαβά⁹
 Αίγαιρα. Ξυλόκαστρο¹⁰
 Αιγαί. Ξυλόκαστρο¹¹
 Κράθις. Ακράτας ποταμός¹²
 Βούρα. Διακοφτό¹³
 Αίγιον. Βοστίτζα¹⁴
 Ελίκη. Τρυπιά¹⁵
 Κυλλήνη. Ζήρια όρος¹⁶
 Εράσμιοι. των Καλαβρύτων ποταμός¹⁷
 Βουλημναίος ποταμός
 Σειλημνός ποταμός¹⁸

⁹ Ο Ρήγας στον *Νέο Ανάχαρσι* σε υποσημείωση (σελ. 240) γράφει ότι η Πελλήνη είναι ο Βλοκαβάς της εποχής του, όπως επίσης και ο Μελέτιος στη *Γεωγραφία* του αναγράφει (σελ. 361) και τα δύο ονόματα.

¹⁰ Σε υποσημείωση στον *Νέο Ανάχαρσι*, (σελ. 241) γράφει πως είναι το σημερινό Ξυλόκαστρον είναι η Αίγαιρα της αρχαιότητας. Παρόμοια και ο Μελέτιος (σελ. 361) γράφει «Αίγαιρα ήτοι το Ξυλόκαστρον». Ενδιαφέρον έχει το σχετικό περιστατικό που περιγράφεται στον *Νέο Ανάχαρσι*: «Υπήγαμεν εις την Αίγειραν απέχουσαν της θαλάσσης δώδεκα στάδια. Εν καιρώ οπού επιρτρέχομεν τα μνημεία, μας είπον, ότι άλλοτε οι κάτοικοι μη δυνάμενοι να αντιτάξωσιν αρκετάς δυνάμεις εις τας της Σικυώνος οπού ήλθον να τους προσβάλωσιν, εστοχάσθησαν να συνάξωσι μίαν μεγάλην ποσότητα γιδίων, να δέσωσι λαμπάδας αναμμένας εις τα κέρατά των και να τα κάμωσι να προχωρήσωσι νυκτός. Ο εχθρός ενόμισε πως είναι στρατεύματα συμμάχων της Αιγείρας και επρόκρινε να αναχωρήσῃ».

¹¹ Η επανάληψη του τοπωνυμίου «Ξυλόκαστρο» στο «Αιγαί», νομίζουμε ότι μάλλον θα οφείλεται σε λάθος του χαρακτήρα, ο οποίος εκ παραδρομής το ανέγραψε αντί του τοπωνυμίου «Ακράτας» και τούτο διότι πλησίον μνημονεύεται το ποτάμι της Ακράτας με το αρχαίο όνομα Κράθις. Το τοπωνύμιο Ακράτας θεωρείται ως παραφθορά του Κράθις. Ο Στράβων, *Γεωγραφικά*, Η, 7, 4, C386, επεξηγεί ότι η ονομασία Κράθις δόθηκε διότι είναι συνένωση δύο ποταμών, από το κίρνασθαι, δηλαδή της συνενώσεως.

¹² Και ο Μελέτιος (σελ. 361) αναγράφει τον «Κράθιο ποταμό ήτοι της Ακράτας» το ποτάμι.

¹³ Ο Ρήγας και στον *Νέο Ανάχαρσι* αναγράφει τα δύο ονόματα «Βούρα. Διακοφτό». Ομοίως τα ίδια ονόματα αναγράφει και ο Μελέτιος στην *Γεωγραφία* του (σελ. 361) «Αύτη κατεπόθη ομού με την Ελίκην υπό σεισμών της γής, λέγουσιν να είναι το Διακοφτόν».

¹⁴ Στον *Νέο Ανάχαρσι* επίσης ο Ρήγας στο τοπωνύμιο «Αίγιον» σε υποσημείωση μνημονεύει και της εποχής το όνομα «Βοστίτζα». Μάλιστα στο φύλλο 2 της *Χάρτας* του ο Ρήγας έχει ένα νόμισμα στο οποίο αναγράφει «Αιγιέων (νόμισμα Βοστίτζας)». Συμπληρώνουμε πως ο Μελέτιος (σελ. 361) γράφει: «Αίγιον, πόλις ένδοξος το πάλαι και ισχυρά, ύστερον αφ'ού κατεποντίσθη η Ελίκη, λέγεται τώρα Βοστίτζα».

¹⁵ Στην αρχαία πόλη Ελίκη ο Ρήγας θέτει και την ονομασία της εποχής του Τρυπιά. Σχετικά με την καταστροφή της Ελίκης μετά από τον σεισμό γράφει ο Στράβων, *Γεωγραφικά*, Η, 7, 1-2, C384, καθώς και ο Μελέτιος (σελ. 361), πως ήταν μία εκδίκηση του θεού Ποσειδώνος διότι οι Ιωνες που ήρθαν να θυσιάσουν στον ναό του Ελικωνίου Απόλλωνος διώχθηκαν και φονεύθηκαν. Ο σεισμός είχε γίνει δυο χρόνια πριν από τη μάχη των Λευκτρών, «περί το τέλος του 373 ή τας αρχάς του 372 π. Χ.» όπως σημειώνει και ο Ρήγας στον *Νέο Ανάχαρσι*, (σελ. 361-362) στον οποίο επί πλέον τονίζεται ότι «η πόλις ύστερον από βία και ταχέα τινάγματα όπου επολλαπλασιάσθησαν έως το πρωϊ, ανεποδογυρίσθη εκ θεμελίων και παρευθής κατεποντίσθη υπό τα κύματα της θαλάσσης, ήτις είχαν εκπηδήσει τα όριά της. Η πλημμύρα εστάθη τόσον μεγάλη, οπού υψώθη έως της κορυφής ενός δάσους αφιερωμένου εις τον Ποσειδώνα». Τα γνωστά παλιρροιακά φαινόμενα μετά από μεγάλους σεισμούς.

¹⁶ Και ο Μελέτιος (σελ. 355) αναγράφει τα δύο ονόματα «Κυλλήνη. Ζήρια».

¹⁷ Επίσης ως «Ποτάμι των Καλαβρύτων» το μνημονεύει και ο Μελέτιος στη *Γεωγραφία* του (σελ. 361).

¹⁸ Ο Μελέτιος (σελ. 383) σημειώνει ότι ο Σειλημνός ποταμός τώρα λέγεται «Ποτάμι της Βοχούστης». Μάλιστα σημειώνει ότι «το ύδωρ του Σειλημνού ποταμού επαινείται και οι Παλαιοί έλεγαν ότι εκείνοι

Βοχούστης ποταμός
 Κύπελος όρος¹⁹
 Αρσάνια όρος
 Κερώνεια.Κερνίκη²⁰
 Καλάβρυτα²¹
 Μέγα Σπήλαιον²².

Ο Μελέτιος στη *Γεωγραφία* του (σελ. 355) μνημονεύει την Λυκούργια, (γενέτειρα του αξιοτίμου Προέδρου της Παγκαλαβρυτινής Ενώσεως κ. Γ. Κοσμά, όταν γράφει ότι του Αλφειού ή Ρουφιά ποταμού βρίσκεται «η πηγή του εις τον Πύργον ολίγον κατωτέρω της Λυκουρίας».

Συμπερασματικά τονίζουμε ότι ο Ρήγας Βελεστινλής και στην περιοχή Καλαβρύτων της *Χάρτας* του εκτός από τα αρχαία τοπωνύμια του προτύπου χάρτη του Delisle, έθεσε δίπλα σε αυτά και της εποχής του τα ονόματα, με σκοπό να κάνει τη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα ήταν δυνατόν να δημιουργήσει τα ανάλογα συναισθήματα στους Έλληνες για την ιστορία της πατρίδας τους την εποχή που προετοίμαζε το επαναστατικό του σχέδιο για την απελευθέρωση από την οθωμανική απολυταρχία και τυραννία. Ο σπόρος της ελευθερίας του Ρήγα βλάστησε πράγματι μετά δύο δεκαετίες περίπου.

που ελούοντο και έπινον αυτό το ύδωρ πάλιν εγείρετο εις αυτούς η λήθη του Έρωτος και ανεφύτρωνε».

¹⁹ Στη *Γεωγραφία* του Μελετίου (σελ. 382) αναγράφεται ότι «Άνω της Πελλήνης, πόρρω της θαλάσσης είναι ο Κύπελος το όρος».

²⁰ Ο Μελέτιος γράφει (σελ. 361) «Κερώνεια, κοινώς Κερνίτζα, τετιμημένη με θρόνον επισκόπου υπό τον Μητροπολίτην των Παλαιών Πατρών». Επίσης τα ίδια στη *Νεωτερική Γεωγραφία* (σελ. 133) σημειώνεται «Κερνίτζα το παλαιό Κερώνεια, επισκοπή υπό τον Παλαιών Πατρών».

²¹ Οι Δημητρείς στη *Νεωτερική Γεωγραφία* (σελ. 133) σημειώνουν: «Καλάβρυτα κάστρο ποτέ, τώρα πόλι με επίσκοπο, ο οποίος είναι ο ίδιος της Κερνίτζης, επειδή επιγράφεται Κερνίτζης και Καλαβρύτων».

²² Για το Μέγα Σπήλαιον σημειώνεται στον *Νέο Ανάχαρσι* (σελ. 242) πως κατά την περιοδεία στην περιοχή κατά τον 4^ο αιώνα π.Χ.τα ακόλουθα: «Μακρότερα (από την Αίγεια) εμβήκαμεν εις ένα σπήλαιον κατοικίαν ενός μαντείου, όπερ μεταχειρίζεται τον κλήρον δια να εκδηλώση το μέλλον». Μάλιστα γίνεται σχετική περιγραφή: «Συμά εις ένα άγαλμα του Ηρακλέους υψούται ένας σωρός κύβων, των οποίων έκαστατον πρόσωπον έχει ένα ξεχωριστόν σημειόν. Παίρνει τινάς τέσσαρας κατά τύχην, τους κάμνει να κυλίσωσιν επάνω εις μίαν τράπεζαν, όπου τα ίδια σημαδεύματα είναι σχηματισμένα με την εξήγησίν τους. Αυτό το μαντείον είναι τόσον ασφαλές και τόσον θαμιζόμενον όσον και τα' άλλα». Και ο Ρήγας σημειώνει: «Αυτό είναι το Μέγα Σπήλαιον, μοναστήρι τώρα περίφημον». Σχετικά γράφει και ο Μελέτιος (σελ. 383) «Μέγα Σπήλαιον, Ιερόν της Θεοτόκου, εις το οποίον ευρίσκεται η ιστορηθείσα εικόν αυτής υπό του Αποστόλου Λουκά». Και στη *Νεωτερική Γεωγραφία* οι Δημητρείς σημειώνουν: «Παραπάνω από το Διακοφτό ως δύο ώραις είναι το Μέγα Σπήλαιον, μοναστήρι ονομαστό εις όλη την Ελλάδα».

Το νόμισμα του αρχαίου Αιγίου, που ο Ρήγας ωστόσο αναγράφει της εποχής του το όνομα «Βοστίτζα»

Η περιοχή της Αχαιΐας με την περιοχή των Καλαβρύτων στην Χάρτα του Ρήγα

Η περιοχή της Αχαιίας στον χάρτα του Delisle, τον οποίο ο Ρήγας χρησιμοποίησε ως πρότυπο για την *Χάρτα* του